

Hiriburuek markatzen dute, agian gehiegitan, herri honetan kultura eta kulturgintza gizartera hurbiltzeko bidea. Hirietan gertatzen ez dena, ez da gertatzen. Kultura eta espektakulua gero eta nahastuago dauden honetan, kulturak espazio eszenikoak behar ditu; galeriak behar ditu; tokia behar du, hitz batean. Baina tokia ez da nahikoa: nolabaiteko asepsia giroa behar du arte plastikoak, pareta argiak, argiztaketa samurra edo bai gutxienez egokia, bisitarako ordutegi zabalak. Garai bateko erakusketa xumeak, astegunetan iluntzeko zazpitan ireki eta bederatzietan ixten ziren haiek, gero eta urriagoak dira. Baina ez da hori bakarrik. Tokia, asepsia itxura, ordutegi luzeak; bai, baina baita marketin teknika aurreratuenak ere. Neurri handi batean, artea espektakulu bihurtu den aldi berean, edo beharbada horrexegatik, merkatua jabetu da arteaz. Edo artearen merkatua erabat zabaldu da.

Caravaggio: argiaren isla baino gehiago

Bilboko Arte Ederretako Museoa Caravaggio pintore italiarraren lanek aho zabalik utzi gintuzten. Caravaggiorenak berarenak zirela erabateko segurtasunez ezin ziurtaturik ere, lehenik Italian, gero Espainian eta ondoren Euskal Herrian zintzilikatutako koadro klasikoek niri behintzat sortzen didaten zirrara ez da —aitortzen dut— zirrara espiritual hutsa. Nahi gabe izango da, baina behin baino gehiagotan joaten zait burua preziora. Zenbat balio ote du koadro honek? Zenbat ordainduko ote luke Juan Alberto Belloch-ek Davidek Goliath hil zueneko unea interpretatuz Caravaggioren eskuetatik ateratako koadro hau etxeke egongelaren erdian jartzeko, burua moztu berria duen santua eta Belloch bera igoal-igoalak direla ikusten duenean?

Ez da gauza erraza, izan ere, artea bere hartan uler-tzea. Nik behintzat ez dut lortu. Artearen hizkuntza uni-

bertsala izango da, konforme, baina hizkuntza hori erabiliz sortzen diren komunikazioak anitzak dira. Caravaggiok bere koadroak ikusten ditugun guztiakin eta bakoi-tzarekin hitz egiten du, eta gurekin lortzen duen komunikazioa ez da, noski, orain ehun urteko gure aurrekoekin lortzen zuenaren parekoa. Zerbaitegatik gara gu gaurkoak. Eta zerbaitegatik naiz ni neroni, eta ez beste inor.

Artearen balioa erlatibizatzeraz natorrela pentsatuko du dagoeneko baten batek. Egunen batean, prest nago artearen balioa erlatiboa dela sutsu ere defendatzeko, edo subjektiboa dela esateko, baina gaurkoan, artikulua serie bat zabaldu nahi duen honi haria aurkitu nahian besterik ez naiz ari. Eta nik tokiaz eta espazioaz hitz egin nahi dut, ez espazioaren erlatibismoari buruz; espazio ezberdinei buruz baizik.

Bilboko Arte Ederretako Museoak Caravaggioren inguruan urte hasieran egindako erakusketa, eta beharbada Jean Dubuffet-en bilduma eskainiz udaberri aldean prestatutakoa, horiexek izango ziren aurten Euskal Herrian ikusi ahal izan ditugun erakusketa garrantzitsuenak, eta dudarik gabe ospe eta izen handiena izan dutenak. Ezin ahaztu, gainera, Guggenheim Bilbao Museoak «Tximistak zauritutako dorrea: ezinezkoa helburu» titulu misteriotsuaren atzean sei euskal artistak prestatutako lanekin antolatutakoa. Merezki du, gutxienez, museo euskal-amerikarrak euskal artistak biltzeko egin duen esfortzua aipatzea, eta baita Gonzalez de Durana komisarioak erabilitako kriterio malgu baina aldi berean zorrotz eta goxoa azpimarkatzea ere.

Baina gure espazio handietan aparte, Euskal Herrian egunero-egunero dozena t'erdi baino gehiago erakusketa zabaltzen dira. Batzuk propaganda gutxi egingez; beste batzuk, borondate handiz baina diru gutxiz zaindutako areto zaharkituetan; asko ilusio handiz, beste asko halako edo bestelako kultura zinegotziari beste erremediorik gelditu ez zaiolako. Aurtengo lehen hilabeteotan, esate baterako, gogoan dut Bilboko galerista xume batek Jose Lull pintore valentziarrari eskainitako erakusketa, ez pintore valentziarra zoratzeko modua delako —ez niretzat behinik behin—, galeristak erakusketa antolatzerakoan jarrita-

ko ilusioa benetan deigarria zelako: erakusketari atera zekizkion etekinek bakarrik esplika ez zezaketen ilusioa (dena esateko, esan dezadan handik hamabost egunera Palomo Linares espainiar toreroaren erakusketa eskegi zuela bere galerian, Marina Dankoren hainbat lanekin batera, eta batzuek ulertzen ez badugu ere, jende ugari hurbildu zitzaiola). Baina edonola ere, ilusio hori behin eta berriro nabaritzen da artearen inguruan gauza apalak egiten saiatzen direnen artean, eta nonbait urrutitik ikusten bada, Lizarrako museo txiki batean gertatzen da hori. Izatez arabarra baina bizitza erdia Nafarroan eman zuen Gustavo de Maeztu pintorearen izena daraman museoan.

Emakumea Lizarran

Martxo-apirilean, Lizarrako Gustavo de Maeztu museoan emakumea omendu nahi izan dute. Ez da museo handi bat; ez dauka fondo handirik; ez du propaganda zabalik egiteko aukerarik izaten, baina bertan lanean dihardutenen ilusioak oztopo ugari gainditzen ditu, eta oraingo honetan bezala, beste museo haundiek eskaintzen dituzten erakusketen mailakoa prestatu dute Lizarran. Emakumea. Emakumeari buruzko ikuspegiak, kasu gehienetan gizonetzkoek emanak. Gustavo de Maeztuk berak, bere lanean —bere bizitza sentimentalean sartzea ere, dudarik gabe, interesgarria gerta daiteke; baita bizi eta hiltzeko Lizarra zergatik aukeratu zuen jakitea ere— emakumeari emandako tratamendua berezia izan da. Ez bereziki maitagarria gertatu zaiolako emakumearen figura artistikoa; ez kontra-koarengatik ere. Baina arrazoi bat edo besterengatik, ezin da ukatu Gustavo de Maezturi nolabaiteko zirrara sortzen ziola emakumearen gaiak, edo zirrara hori beste mundukoa izan gabe ere, emakumearen edertasuna behintzat barru-barruraino iristen zitzaiola. Auskalo arrazoa zein zen! Lizarrako Museoan bertako betiko fondoa ikustera joaten denak, hala ere, ulertuko dit zer esan nahi dudan.

Oraingoan, ordea, Gustavo de Maeztu ez dago bakarrik. Lizarrako museoaren azken erakusketak, Maeztu-

kin batera hemeretzi eta hogeigarren mendeetako pintore espainiar ugari bildu ditu, Gustavo de Maeztu bereziki kezkatzen zuen emakumearen gaia aztertzeko asmoz. Ramón Alsina, Julio Romero de Torres, Joaquín Sorolla, Ignacio Zuloaga, Francisco Iturrino eta beste hainbaten koadroak zintzilikatu dituzte garai batean Nafarroako errege-erreginen jauregia izandakoan. Eta ez dute nolanhiko erakusketa osatu. Bai, gutxienez, ordubete gustura pasatzeko modukoa.

Ez da abangoardia, noski, Lizarrakoa. Ez dator Europako museo haundien sareak argitaratzen dituen argitalpenta erakusketa honi buruzko arrastorik ere. Ez dakit zenbaterainoko propaganda egin dioten Lizarraldean bertan ere. Ez du jaso dirulaguntza handirik, are gutxiago erakunde finantzieroetatik. Ez daude koadroak tenperatura eta hezetasuna ordenagailuz kontrolatutako ingurune aseptiko batean. Ondo zainduak daude; mimoz eta ilusioz zainduak; Lizarrako jauregi ederrenetako batean. Eta artea da, ez beharbada espektakulua, baina bai artea. Hiriburuetatik kanpo dagoen artean; asepsia eta merkatutik oraindik ere ihe-sean dabilena. Baina ez da hori bere balio nagusia. Lizarra inguruko jendea joan egin da erakusketa ikustera, inork esan gabe. Oraindik behintzat, ilusioa ahitu ez zaiolako.

Pornografia sozialista

Eta ez ote zitzaien ilusioa ahituko Leandro Alzate, Itxaso Diaz, Mentxu Fernandez eta Marina Mendietari ere. Gazteak dira laurak, 26 urtekoak, eta lauren lanekin Ezkerraldea Plastika erakusketa abian jarri ondoren, goitik behera bota diete; aurren-aurrena Seve Calleja Sestaoko alkatearen begiradak bere burua sozialistatzat jotzen duen edonork behar lituzkeen baino itzal gehiago dituelako; eta ondoren, Seve Calleja ez diren Ezkerraldeko gainerako alkateek ere —denak PSE-EEkoak—, kultura eta arteari zor zaion errespetua oso era partikularrean ulertzen dutelako.

Pornografia omen Itxaso Diazek prestatutako collage batean ikus zitezkeen hainbat argazki! Orain hogei-hogei-

ta hamar urteko polemika itxura hartu nion, baina orain hogei-hogeita hamar urte protagonistak ezberdinak izaten ziren. Gogoan dut, esate baterako, «El Libro Rojo del Cole» izenekoak sortutako iskanbila, edo Etxarri Aranzako ikasle batek bikote bat ume batek pentsa dezakeen jarrerara sexual inozo bat paper baten gainean marraztu zutenekoa. Haiek oihuak! Haiek salaketak! Haiek garai hartako PSOEko kideen antsiak! Eta orain, hogeitabost urteren bueltan, sexu eszena esplizituak ikusten omen direlako, erakusketa itxiarazi egin dute orduko askatasunaren defendatzaileen oinordekoek.

Ez naiz ni izango Itxaso Diazen lana defendatzen hasiko naizena, badu eta Arte Ederretako irakasleak ni baino hobeto defendatuko duenik. Baina erakusketa bat itxiaztea kulturari gerta dakioken gauzarik larrienetakoa da. Eta honelako zerbaiten aurrean isilik gelditzeak, berri, herri baten bizitasunaren maila zehatza eskaintzen du. Hemen biak gertatu dira: erakusketa itxi, pornografiakoa dela aitzakiatzat hartuz (eta zer? Nork esan du pornografiak ez dela objektu artistikoa?), eta, ondoren, isil-isilik gelditu mundu guztia. Ez da denbora gehiegi pasako izen handiko artistaren batek, gure mugetatik kanpo, polemika sutsuren bat sortzen duen arte. Zain nago orduan zer entzun! Nor ausartuko da hemen, gurean, ezer esatera? Orain isil-isilik gelditu direnak? Seve Calleja, akaso? Edo bizitza osoa modernitatearen hainbat kontzeptu defendatuz pasatu eta Ezkerraldea Plastikaren aurrean txintik ere esan ez dutenak? Ikusiko dugu.;